

Félbemaradt reformkor - Miért akadt el az ország keresztény humanista megújulása? Róma, 1990.

E tanulmánykötet századunk első felének demokratikus és szociális ihletésű katolikus mozgalmaival foglalkozik, egybegyűjtve az elmúlt években a római Katolikus Szemlében e tárgyban megjelent írásokat. A mintegy negyven írás tizenkilenc szerzője a lehető leghivatottabb e mozgalmak leírására, hiszen túlnyomó többségük résztvevője és szervezője volt vagy egyenesen kezdeményezői közé tartozott. A Szerkesztőbizottság előszava értelmében a kötetnek az a rendeltetése, hogy emléket állítson egy nemes célokért küzdött nemzedéknek, példát szolgáltatson a magyar nemzet mai megújulási törekvéseiben és buzdítson a felmérések folytatására.

Meggyőződésem, hogy e kötet kiválóan teljesíti a vállalt célokat, és hogy a század magyar társadalomtörténete iránt érdeklődő olvasók igen jelentős, hézagpótló munkát kapnak kézhez. Legfőbb ideje volt a tanulmányok megírásának, illetve folyóiratbeli, majd kötetbeni közzétételének - utóbbiakért köszönet illeti a Katolikus Szemlé -, hiszen amit Jolsvay Hedvig és Mona Ilona a Katolikus Nők és Leányok Országos Szövetsége története kutatásának nehézségeiről ír, a kötet egész tárgykörére érvényes: „...az Elindítók és Kezdeményezők és az egykori Munkatársak szinte már kivétel nélkül két világrész temetőiben...”, nyugszanak, a dokumentumokat pedig „...a világháború, bombázás, házkutatás, elkobzás, felosztatás szinte maradéktalanul elsöpörte” (106.). Tegyük ehhez hozzá azt is, hogy az ország hivatalos történetírásának egészen a legutóbbi nagy változásokig kisebb gondja is nagyobb volt annál, semhogy éppen a hazánkra terpeszkedett mindkét totalitáriánus rendszer ellen is küzdő keresztény mozgalmakat a kellő tárgyilagossággal kutassa. Legfőbb ideje volt tehát, hogy a még élő koronatanúk visszaemlékezései Magyarország és a környező országok magyarságának nyilvánossága elé kerüljenek, és hogy egy témáit immár szabadon választó történetírás anyagot és ösztönzést kapjon a további kutatáshoz.

Szóljunk a kötetben egybefűzött gyöngyszemekről, legalább néhány szót abban a reményben, hogy ezzel kedvet csinálunk az olvasóknak e figyelemre méltó mű elolvasásához. A kötet méltó bevezetését képezik Vida István visszaemlékezései, a kor mérlegkészítéséhez hozzájáruló bölcs gondolatai, hiszen Vida István kora ifjúságától kezdve vezető szerepet vitt a katolikus szociális mozgalomban, a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete főtákará, a csúcsszervezet, a Magyar Szociális Népmozgalom egyik vezetője volt, majd pedig üldöztetését és Nyugatra kerülését követően mai napig a kinti magyar szellemi élet egyik jeles alkotó személyisége. A *Társadalmi mozgalmak* című terjedelmes főrészben a tanulmányok leírják a második világháborút megelőző évtizedekben induló, majd egyre erősebben kibontakozó katolikus szociális mozgalom egyes szervezeteinek - az ifjómunkások, a szakszervezetek, a mezőgazdasági dolgozók, a női és leánykörök, a népfőiskolák - munkásságát. Külön felhívjuk olvasóink figyelmét Vörös Vincének, az akkori, majd a jelen időszak jeles közéleti személyiségének írására, amelyben mint a Magyar Parasztszövetség egyik alapítója e szervezet ugyancsak viszontagságos történetéről számol be. A Parasztszövetségre is ugyanaz áll, mint ami a háború előtti és utáni évek valamennyi demokratikus és szociális keresztény mozgalma, és ami századunk magyar történelmének egyik - sajnos nem egyetlen - tragédiája: mindkét szélsőséges politikai rendszer elnyomta őket, a kommunista hatalomátvétellel pedig azon nyomban felszámoltattak, híveiket szétzavarták, vezetőiket bebörtönözték vagy száműzetésbe kényszerítették.

Méltán tárgyalja egy külön főrész a kereszténydemokrácia politikai útkeresését, jelesül a Demokrata Néppárt (1943-1949) rövid, de az ország politikai útját máig is kisugárzó hatással befolyásoló működését. A kötet egyik legfontosabb témakörének jogosan jutott száz oldal. Ennek zömét az erre legilletékesebb, Kovács K. Zoltán írta, ő ugyanis nemcsak a párt

legfiatalabb országgyűlési képviselője és képviselőtestületi titkára volt, hanem második, nyugati életszakaszában is kiváló agrárszakértő és közíró. Négy gazdagon dokumentált, egymásba illeszkedő tanulmánya pontos képet ad a párt útvjáról, ezt a képet pedig olyan fontos dokumentumok egészítik ki, mint Barankovics István feljegyzése Rákossal folytatott sorsdöntő 1949 januári megbeszéléséről, valamint a párt akkori 71 országgyűlési képviselőjének a legfontosabb személyi adatokkal ellátott névjegyzéke.

A kötet következő főrészében az olvasó a Független Kisgazdapárt ugyancsak történelmi jelentőségű munkásságáról kap átfogó tájékoztatást: Varga József, az ismert jogász, a magyarországi demokratikus ifjúsági mozgalmaknak, köztük a Független Ifjúságnak egyik akkori vezető személyisége négy tanulmányban ábrázolja a párt útját a Nagyatádi Szabó István nevével fémjelzett 1909-es kezdettől egészen a kommunisták általi felszámolásig. E fejezetnek egy, a katolikus mozgalmakkal foglalkozó kötetben való szerepeltetése arra látszik célozni, hogy a magyar katolicizmus politikai tevékenysége nem korlátozódott a Demokrata Néppártra; hanem a jórészt protestáns kezdeményezésű és vezetésű Kisgazdapártban is helyet kapott. Itt említendő meg a Szerkesztőbizottságnak az előszóban tett egy megjegyzése: a kötet eredetileg a protestáns mozgalmakat tárgyaló írásokat is magába kívánta foglalni, e terv azonban sajnálatos módon nem valósult meg. Ezt valóban fájlni kell, hiszen a nyugati keresztény emigrációnak egyébként közismert az ökumenikus együttműködése. Ez a téma pedig különösen megérdemelte volna az ökumenikus feldolgozást, tekintettel például a Kisgazdapárt meg a Parasztszövetség nem felekezeti jellegére, nem is szólva a protestáns szociális mozgalmak jelentőségéről. Ugyanaz elmondható az 1956-os magyar forradalomról is, amely a következő rész egyik tanulmányának a tárgya. Ez az írás utal arra, mennyi keresztény gondolat gazdagította az 56-os mozgalmat, és milyen hamar kaptak újból erőre keresztény elkötelezettségű politikai erők. De kitér a cikkíró - Kovács K. Zoltán - Bibó István gondolkodásának keresztény hátterére is.

A haza és a szegény nép szolgálatában -ez a találó cím fűzi egybe a következő főrész sok szép írását, mely a magyar haladó katolicizmus kiválóságainak- Kőzi Horváth Józsefnek, Kerkai Jenőnek, Kovrig Bélának, Barankovics Istvánnak és másoknak - állít emléket. E részt az utóbbi évtizedek nyugati magyar keresztény munkás- és szakszervezeti mozgalmakkal foglalkozó két írás zárja le. Ezeket azért is fontosnak és a kötet tárgyába vágónak tartom, mert jelzik, hogy az odahaza eltaposott mozgalom mennyire nem volt hiábavaló, hiszen a zord otthoni idők ellenére túlélte és hatott külföldön. A kötet egyéb utalásokat is tartalmaz e sokrétű és széles körben ható mozgalmak továbbélési és megújulási erejére, illetve alkalmas arra, hogy az olvasó maga is elgondolkozzék ezen a kisugárzó erőn (például 1956 máig tartó hatásai kapcsán). Emiatt végül is nem kell, hogy a kötet címe által sugallt borúlátással - és e borúlátást közvetíti Vida István is, aki szerint nincsen is egyebünk, mint félbeszakadt reformmozgalmaink - tegyük le a munkát. Megismerkedtünk egy mozgalommal, amelynek sok ezer híve nehéz időkben igen szép lapokat írt történelmünk könyvébe, és ezzel olyan példát mutatott, amelyből később is okulhattunk, amelynek szerepe van abban, hogy mai szabadabb helyzetünket elérhettük, és amely tanulságot nyújt a jövőhöz is.

Szeretném külön megemlíteni, hogy a tanulmánykötetnek számos, a Regio olvasóit különösen érintő vonatkozása is van. Ezek között hadd utaljak csak a Felvidékről indult Babóthy Ferenc írására és Sinkó Ferencnek a csehszlovákiai katolikus magyar mozgalmak útját tárgyaló tanulmányára. A kötet értékét növeli a függelék is: közli ugyanis a szerzők legfontosabb életrajzi adatait, továbbá külön mutatókban tünteti fel a pártokat, a szervezeteket, mozgalmakat és szellemi közösségeket, az újságokat, folyóiratokat és hírközlő szerveket, valamint a kötetben szereplő neveket.

Ez a kötet a Katolikus Szemle munkatársainak és a Szemlét hosszú évtizedek óta irányító Békés Gellértnek, az egyetemes és magyar kultúra kiemelkedő nemzetközi rangú művelőjének újabb dicsérete. Mivel éppen ez a rang és a Szemle egész szellemisége

elviselhetetlen volt a közelmúltban megszűnt magyarországi szovjet rendszer számára, a folyóirat a vasfüggönyön belül legnehezebben megszerezhető sajtótermékek közé tartozott. Ezért - is - fontos volt ezeknek a Szemlében megjelent írásoknak a kötetbe gyűjtése, különösen, hogy mire a kötet elkészült, terjesztése szabaddá vált nemcsak Magyarországon, hanem -legalábbis elvben - a környező országokban is. Sajnos azonban egy nyugati kiadás olyan magas árat von maga után, hogy a kötet beszerzése most már pénzügyi akadályokba kell, hogy ütközzék. Ezért a recenzensnek az a tiszteletteljes javaslata, hogy a kötet mielőbb jelenjen meg Magyarországon is. Még jobb volna megjelentetése bővített kiadásban, azaz az új történelmi helyzet adta előnyöket kihasználva, a szerkesztők által is említett dokumentációhiányok feldolgozása után és ökumenikus alapon.

Balla Bálint